

N 36/1954.

Å l a n d s l a n d s k a p s s t y r e l -
s e s framställning till Ålands landsting
med förslag att landstinget skulle hemställa
hos Ålandsdelegationen en extraordinarie
statsanslag för undersökande av möjligheter-
na till invallning och torrläggning av Lum-
paren och Snäckö vattnen.

Sedan några månader tillbaka har inom landskapet Åland debatterats
ett av civilingeniör N.O. Bergqvist, från Stockholm, utvecklat projekt
till invallning och torrläggning av Lumparen benämnda fjärd i landska-
pet. Projektet innebär i korthet följande:

Genom avstängande av Lemströms kanal med en bank erhålles en sam-
manhängande landgräns för Lumparen och dess vikar i väster samt i
norr förbi Bomarsund till Hulta och i söder, sedan Lumparen avstängts,
över Lumparland till Norrboda strand. Sedan Ängösund och Bussösund av-
stängts skulle en vall byggas från Bussö till Balderö och från Balderö
till Grundsunda. Vårdö landet skulle därefter utgöra ostgräns och
vallbyggena skulle fortsättas från Lövä-Öjen till Bergö i Vårdö norra
skärgård och därifrån via Levernäsbrarna till Hulta på fasta Åland.
Denna vattenareal, ca. 21.350 ha skulle därefter torrläggas i tvenne
skeden, så att nettoarealen efter den första sjösänkningen skulle ut-
göra uppskattningsvis 17.000 ha och efter den andra sänkningen ca.
19.000 ha. Förutom stora delar av Lumparen skulle genom sjösänkningen
följande viktigare vattenområden torrläggas: i SW Önningebyfjärden med
dess vikar; i N Färjsundet ända upp till Finström, Bartsgräda och Salt-
vik, Strömma, samt Slottssundet men knappast Kyrksunden i Sund, även-
som hela Vargatafjärden mellan Sund och Vårdö; i Ö Grundsundafjärden
och Bussöfjärden i Vårdö samt Kapellviken i Lumparland. Beroende på
olika vattendjup skulle insjöar kvarbli på olika ställen. Möjligen
skulle till förhindrande av rubbningar i grundvattenståndet vissa
invallningar böra göras förutom de på naturlig väg uppstående sjöarna.
Ytterligare ett område, som ännu bättre lämpar sig för sjösänkning,
förefinnes på norra Åland, det s.k. Snäckö-projektet. Detta skulle
avse en invallning mellan Hammarland, Strömma och Geta-Snäckö, vilket
efter sänkning av innanförliggande ~~Levernäs~~ Svärsskärsfjärd med Bodafjärd,
Svartsmarafjärd, Vandöfjärd, Orrfjärd, Pantsarnäsfjärd och Kalvfjärd.
Detta område skulle efter fullföljd sänkning uppskattningsvis lämna
5.000 ha tillandning med en dammbyggnad av 0,4 km, vilket medför att
torrläggning av såväl Lumparen som Snäckövattnen skulle ge totalt
ända upp till 24.000 ha med 5 km dammbyggnad eller per 1 km damm
4.800 ha mot 600 ha i Holland vid Ost-Flevland-poldern.

Civilingeniör Bergqvist, som av eget initiativ och med egna medel företagit studieresor i Holland med tanke på detta speciella projekt, har påpekat följande omständigheter, som enligt hans åsikt synas tala för möjligheterna att förverkliga planen:

1) Sannolikheten av att Lumparens botten består av för jordbruk lämpliga jordarter. Som belägg härför hänvisas till H. Hausens bok "Ålands natur", sid. 70, där professor Hausen bl.a. anför: "Det är alltså främst på höjderna vi finna bar klippgrund, medan jordarterna ligga skyddade nere i dalsänkorna och i havsbotten." Botten i Snäcköområdet kan anses jämförbar med lumparbotten. Genom tillräckligt tätt tagna bottenprov kan kännedomen om Lumparens botten bli tillräcklig för att projektets realiseringsmöjligheter skola kunna bedömas.

2) Det relativt ringa nederbördsområdet kring Lumparen.

3) De korta dammbyggnaderna.

För jämförelse kan nämnas, att man i Holland för att nu pågående arbete, Ost-Flevoland-poldern, måste bygga 90 km damm för att erhålla 54.000 ha jord. För Lumparprojektet beräknas, att endast 4,5 km damm behöver byggas för att 19.000 ha jord skall erhållas. Medan per 1 km damm i Holland erhålles 600 ha jord, skulle från Lumparen per 1 km damm erhållas hela 4.270 ha. Beträffande Snäcköprojektet, som är ännu fördelaktigare, har redogjorts ovan.

4). Den för dammbyggnaderna lämpligare grunden på Åland än i Holland. Havsbotten i Holland beräknas i större grad än här genomsläppa vatten.

5) De naturliga reservbassänger, som på grund av växlande vattendjup kunna erhållas utan kostnad här, medan i Holland måste byggas dyrbara bassänger för att grundvattennivån ej skall sjunka. Härmed sammanhänger även att billigare pumpanläggningar här skulle kunna hålla området torrt än fallet är i Holland.

Ytterligare har poängterats den lösning Vårdö-trafficproblem kunde få genom att en landväg erhålles redan i invallningsskedet från Lumparland, Norrboda över Ängö, Bussö och Balderö till Vårdö fastlandet.

Genom tidningsartiklar samt ett för landstingsmännen hållet föredrag, delvis illustrerat av den från holländska beskickningen i Stockholm lånade upplysningsfilmen "Land aus Meer" har intresse för projektet väckts. Det har därvid i stor utsträckning uttalats såväl allmänna betänkligheter mot planen som tvivel på att ekonomiska resurser skulle kunna uppbringas för dess realiserande. Emellertid har smärning-

inom landstinget/

om en opinion bildats för att en undersökning av projektets genomförbarhet skulle komma till stånd. Landskapsstyrelsen har för sin del ansett projektet ha en sådan bärvidd, att frågan om en undersökning bör behandlas i sådan ordning, att härför behöfliga medel sökas i extraordinarie väg. Dels torde nämligen kostnaderna enbart för en undersökning bliva betydande och förfaringssättet redan därigenom vara motiverat, dels torde en viss förhandsutredning utan kostnad därigenom kunna erhållas, då man har skäl att antaga, att Ålandsdelegationen, förrän ärendet avgöres, inhämtar utlåtande från rikets fackinstanser.

Landskapsstyrelsen har därför beslutat ingå till landstinget med framställning om att ett extraordinarie statsanslag om tre miljoner mark skulle utverkas för möjliggörande av sådana undersökningar som skulle påvisa förutsättningarna för projektets genomförande.

En undersökning i antytt avseende torde enligt landskapsstyrelsens åsikt böra bestå av följande:

1. Teknisk undersökning av bottenförhållanden, vallbyggnadsmöjligheter, utpumpning m.m.
2. En ekonomisk undersökning, omfattande såväl kostnadsfrågan som lönsamheten av torrläggningen.
3. Juridisk undersökning av möjligheterna till företagets lagliga genomförande, äganderätt m.m.

Undersökningen torde med fördel ske i nu nämnd ordning, först det tekniska skedet, sedan det ekonomiska och sist det juridiska undersökningsskedet. Om den tekniska undersökningen ger ett negativt resultat, förfalla givetvis de bägge övriga skedena. Visar den ekonomiska utredning, som möjligen kommer till stånd, att projektet icke är ekonomiskt lönsamt, kan det dock vara skäl att pröva laglighetsfrågan, om nämligen den ekonomiska lönsamheten beror på omständigheter, som framtiden kunna förändras, exempelvis framtida tillgång till kraft och maskiner. Beträffande problemets juridiska sida, kan det möjligen invändas att denna fråga vore den viktigaste. Även om nuvarande lagstiftning omöjliggör förverkligande av projektet, kan det emellertid vara skäl att utreda de tekniska och ekonomiska detaljerna, ty en ändrad lagstiftning på hithörande område kan icke under alla förhållanden förutsättas bliva negativ för projektets förverkligande. Av denna anledning synes det icke vara skäl att förbruka medel för en juridisk undersökning, förrän de tekniska och ekonomiska frågorna blivit utredda.

För att i någon mån antyda vilket omfång en utredning av frågan kommer att få, upptagas här nedan några frågor, som redan nu förefalla

sakkunnig
tarva/undersökning.

-4-

1. Tekniska frågor.

Beträffande invallningen synas tämligen enkla beräkningar kunna komma ifråga, då det gäller Lemströms kanal, Lumparsund, Ängö och Bussö-sund samt Balderösund. De övriga vallbygggena kräva däremot sannolikt större fackkunskap och detaljerade undersökningar. Härför talar den omständigheten, att ingenjör Bergqvist förlagt den norra dammen till linjen Hulta - Bergö - Lövyö i stället för till linjen Bomarsund - Prästö - Töftö - Mickelsö - Norrboda såsom han från början tänkt sig av den orsak, att vattendjupet i Töftösund synes onödigtvis fördyra projektet, medan den nordligare dammen, förutom att den är lättare att bygga ger ett tillskottsområde om ca. 5.500 ha "nästan gratis". Andra tekniska frågor, som torde böra undersökas av särskild expertis, äro pumpningsanläggningarnas kapacitet, placering m.m. Förutom den bottenprovstagning, som bör ske förrän några som helst andra åtgärder vidtagas, tillkomma sådana geologisk sakkunskap förutsättande utlåtan- den som beräkningar av blivande grundvattennivå m.fl. frågor, som landskapsstyrelsen i avsaknad av tillgång till fackkunskap ej kan ingå på. En viktig teknisk detalj, vartill det blir skäl att återkomma i avsnittet om de juridiska aspekterna, äro de klimatologiska föränd- ringar, som kunna bli en följd av en så betydande sjösänkning. För den ekonomiska undersökningen torde särskilda agrara förhållanden bö- ra undersökas. Givetvis förekomma mängder av frågor härutöver redan i detta skede av undersökningen, men må det anförda vara tillräckligt för att ge en uppfattning om undersökningens bärvidd.

2. Ekonomiska frågor.

Troligtvis skulle det visa sig, att samma expertis, som undersöker invallningsfrågorna och den tekniska torrläggningen, skola kunna ut- låta sig om kostnadsfrågorna på dessa områden. I någon mån torde landskapsstyrelsens egna avdelningar kunna beräkna vissa lönsamhets- frågor. Då det åter gäller frågor som vägande av vattenägarnas in- tresse av torrläggningen mot förlusten i form av frångångna fisken och därigenom uppstående ersättnings skyldigheter, torde främmande ex- perter böra anlitas redan av den orsaken, att landskapsstyrelsen kan komma att betraktas som - om ock icke formellt - part i saken. Då behovet av en vederhäftig utredning om kostnader och lönsamhet är fullt klar, torde det icke vara skäl att anförda vidare synpunkter på detta avsnitt av undersökningen.

3. Juridiska frågor.

Detta avsnitt, som här upptagits sist, är såsom ovan framhållits ingalunda därför det minst viktiga. Det torde stå klart utan all motivering, att en utredning på detta speciala gebit, som ej gjorts av en erkänd auktoritet på jord- och vattenrättens område, ur utredningens synpunkt är värdelös. För att antyda vilka svåra frågeställningar, som härvid skola belysas såväl ur den enskilde vattenrättsägarers som samhällsintressets och lagstiftningens synpunkt må hänvisas till några av de stadganden, som enligt kap. 4 i gällande vattenrättslag finna tillämpning på sjösänkningen. Härvid förtjänar dock först påpekas det faktum, att Lumparen i hela sin utsträckning är fördelad mellan omkringliggande skifteslag.

Enligt gällande lag äro endast vattenägarna berättigade att företaga sjösänkning. För att sänkning till erhållande av odlingsjord från tillandningen skall komma till stånd fordras att minst två tredjedelar av vattenägarna biträda företaget. Som grund för andelsberäkningen tjänar härvid storleksförhållandena av vattenområdet byarna emellan, nedan rösträtten åter inom byalaget hänför sig till mantal. Vattenägare, som ej biträda företaget, skola antingen deltaga i kostnaderna, eller avstå nyttjanderätten till sin tillandning åt den, som företaga torrläggningen, på så lång tid, att avkastningen beräknas täcka ägarens kostnadsandel, dock högst 50 år. Förrän sjösänkning vidtages, skall vederbörligt tillstånd utverkas av myndighet, och möjlighet att erhålla tillstånd är under vissa förutsättningar h.o.h. uteslutet, under vissa förutsättningar åter beroende av den nytta, som av företaget kan väntas.

Ovillkorligt förbud mot sjösänkning föreligger

- a) om sänkningen kan befaras inverka menligt på klimatologiska förhållanden;
- b) om den kan befaras inverka menligt på det allmänna hälsotillståndet;
- c) om därigenom kan befaras uppstå farlig översvämning.

Under förutsättning att nyttan af sjösänkningen icke är stor och i varje fall icke större än olägenhet av sänkningen torde tillstånd förvägras av statsrådet bl.a. under följande omständigheter:

- a) om viktig farled blir obrukbar eller försämras;
- b) om vattentillgången för någon ort väsentligen försvåras;
- c) om viktigt fiske lider märkligt men; eller
- d) om betydligare mer eljes uppstår för det allmänna.

Om förlust av privat eller allmän fördel inträder skall därför

-6-

Om förlust av privat eller allmän fördel inträder, skall därför utgå full ersättning.

I sänkingskostnaderna skola intressenterna taga del i förhållande till vunnen nytta av sänkningen. Förrän kostnaderna ens byavis kunna överblickas fordras förty tänligen absoluta kunskaper om såväl de kvar blivande insjöarnas utsträckning som jordmänen på tillandningarna.

Administrationn av torrlägningsföretaget lämnas i detta sammanhang därhän, då denna fråga icke blir aktuell i samband med utredningen.

Då det för landskapsstyrelsen gällt att taga ställning till frågan om det belopp, som kan krävas för den ovan skisserade undersökningen, ha givetvis inga som helst detaljerade kalkyler kunnat uppgöras. Det förefaller dock landskapsstyrelsen troligt att för ändamålet skall behövas 2 å 3 miljoner mark. Landskapsstyrelsen räknar med att de fackinstanser, som kunna komma att i saken avgiva utlåtande, skola ha möjligheter att närmare fixera de belopp, som för en sakelig undersökning komma att bli behövlige.

Då Ålands landsting redan muntligen fått del av initiativtagarens synpunkter, har landskapsstyrelsen icke i denna framställning närmare ingått på dem. Däremot har ingenjör Bergqvist ställt i utsikt att för Ålandsdelegationen uppgöra en särskild promemoria, som kan bifogas landstingets eventuella hemställan.

Landskapsstyrelsen får med hänvisning till förestående värdsant föreslå,

att Landstinget hos Ålandsdelegationen skulle hemställa om ett extraordinarie statsanslag om 3 miljoner mark för undersökning av möjligheterna till en invallning och torrläggning av Lumparen och Snäckövattnen med en sålydande skrivelse:

"Till Ålandsdelegationen
... från Ålands landsting.

Sedan några månader se ovan komma att bli behövlige.

En av civilingenjör Bergqvist uppgjord promemoria bifogas, desslikes bifogas särskilda tidningsartiklar angående projektet.

Hänvisande till vad ovan anförts hemställer Ålands landsting värdsant

att Ålandsdelegationen måtte bevilja landskapet Åland ett extraordinarie statsanslag om tre miljoner mark för undersökning av

-7-

möjligheterna till invallning och terr-
läggnings av Lumpören benämnda fjärd med
däri utnynnande vikar och fjärdar samt
fjärderna mellan Hammarland, Finström och
Geta innanför Snäckö holme i Geta.

Marichamn den 1954.

På Ålands landstings vägnar:

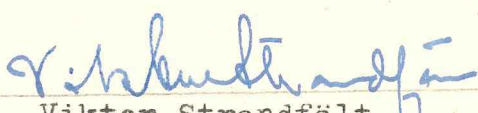
.....

....."

Marichamn den 27 november 1954.

På landskapsstyrelsens vägnar:

Lantråd

Viktor Strandfält.

Landskapskamrer

Martin Isaksson.